دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە

ژمارە: ٧٠٤ لە ٢٠٢٣/٤/١٧

بەپێی حوکمەکانی ماددەی (١٠)ی یاسای دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان - عێراق ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠١٠ی هەمووارکراو ، و ماددەکانی (٣١ و ٤٥) لە یاسای پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان-عێراق ژمارە (٨)ی ساڵی ٢٠٠٨ ئەم ڕێنماییەی خوارەوەمان دەرکرد:

ڕێنمایی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٢٣

ڕێنمایی ڕێکخستنی ڕاوکردن

بەشی یەکەم

پێناسە و ئامانجەکان

ماددەی (١): پێناسەکان:

مەبەست لەم زاراوانەی هاتووە واتاکانیان بەرامبەریانە بۆ مەبەستەکانی ئەم ڕێنماییە:

١ -**هەرێم**: هەرێمی کوردستان - عێراق.

٢ -**دەستە**: دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێم.

٣ -**گیانلەبەری کێوی**: ئەو باڵندەو ئاژەڵانەن کە لەدەرەوەی چاودێری مرۆڤ و لە سروشت و بەشێوەیەکی گشتی لەوشکانی و ئاوی و کەنارئاویدا دەژین، وەک شیردەرەکان، باڵندەکان، خشۆکەکان، دڕەندەکان بەگشتی،جۆرەکانی ماسی، ڕۆڵی بەرچاویان هەیە لەپاراستنی سیستەمی ژینگەیی لەو ناوچانەی تێیدا دەژین.

٤ -**ڕاوکردن**: دەستخستنی باڵندەوگیانلەبەری کێوی بەپێی ئەو ڕێکارانەی کە لەم ڕێنماییەدا هاتووە.

٥ -**ڕاوچی**: ئەو کەسەیە بە پێی یاسا ڕێپێدراوە بە ڕاوکردن .

٦ -**پاراستەی سروشتی ژینگەیی**: مەبەست لە پاراستەی سروشتی ژینگەیی هەر ڕووبەرێك لە زەوی یان ئاوی دەگرێتەوە کە ڕەهەندێکی جوگرافی دیاریکراوی هەیە و سیستەمێکی سروشتی تایبەت لەخۆ دەگرێت، یان چەند زیندەوەرێك هاوژیانن لە سیستەمێکی ژینگەیی دیاریکراودا، هەندێکیان دوچاری هەڕەشەی لەناوچون و بنبڕبوون دەبنەوە، وە تێڕوانینی بۆ دانانی بەهای ئەو سیستەمانە لە لایەنی ڕۆشنبیری و زانستی و گەشت و گوزاری یاخود جوانی، وە بەمەبەستی پاراستن و بەردەوام بوونی سروشتی ژینگەیی پاراستنی یاسایی بەسەردا دەسەپێندریت .

٧ -**ئەنجومەنی کاروباری ڕاوکردن**: ئەنجومەنێکە پێکدێت لە سەرۆکی دەستە و بەڕێوەبەری فەرمانگەکان بەمەبەستی ڕێکخستن و سەرپەرشتی کاروباری ڕاو بەگشتی لە هەرێمی کوردستان.

٨ -**هێزی تایبەتکراو بە پاراستنی ژینگە**: هەر هێزێکی نیزامی تایبەتکراوە لەلایەن حکومەتی هەرێم بۆ پاراستنی ژینگەی هەرێمی کوردستان.

ماددەی (٢): ئامانجەکان:

١ -پاراستنی سروشت و گیانلەبەران و ڕەگەزەکانیان و شوێنی ژیان(حەوانەوە) و زۆربوونیان.

٢ -پارێزگاریکردن لە هاوسەنگی سروشتی و ژینگەیی لە هەرێم.

٣ -ڕێکخستنی ڕاوکردنی گیانلەبەران بەهەموو جۆرەکانی و ڕێگریکردن لەڕاوکردنی بێویژدانانەی هەڕەمەکی و نایاسایی.

٤ -دانان و جێبەجێکردنی پلانی ڕاوکردن بەشێوەی دروستی زانستی.

بەشی دووەم

ئەنجومەنی کاروباری ڕاوکردن

ماددەی (٣):

بەپێی ئەم ڕێنماییە ئەنجومەنێکی هەمیشەیی پێکدێ تایبەت بە ڕێکخستنی کاروباری ڕاوکردن و ناودەبرێت بە (ئەنجومەنی کاروباری ڕاوکردن) هەڵدەستێ بەم ئەرکانەی خوارەوە:

١ - کۆبوونەوەی ئاسایی لەسەرەتای هەموو وەرزێک.

٢ - دیراسەو لێکۆڵینەوەو هەڵسەنگاندنی ژینگەی سروشتی ناوچەکانی هەرێم لە ڕووی ئەو بارودۆخەی ڕوو لە ژینگەی ناوچەکە دەکەن وەک (ووشکە ساڵی، ئاگرکەوتنەوە، شەڕو هەر حاڵەتێکی نەخوازراو کە کاریگەری بکاتە سەر ژینگە).

٣ - بڕیاردان لەسەر بەردەوامی مۆڵەتی ڕاوکردن یان ڕاگرتنی.

٤ - دیاریکردن و سنوردارکردنی (کات و شوێنی ڕاوی هەندێ لە گیانلەبەران) کە لەم ڕێنماییەدا هاتووە بە پێی بارودۆخ و هەڵسەنگاندنی ژینگەیی.

٥ - دەستنیشانکردن و ڕێگەدان بە مۆڵەتدان بە گیانلەبەری دیکە کە لەم ڕێنماییە جۆروکاتی ڕاوکردنی دیاری نەکراوە بەپێی بارودۆخ و هەبوونی لە ژینگەدا.

٦ - هەماهەنگی لەگەڵ لایەنی پەیوەندیداری دیکە بەمەبەستی پێدانی مۆڵەتی ڕاو.

٧ - ئەگەر پێویستی کرد زیادکردن و سەپاندنی هەر مەرجێکی دیکە بەسەر کەسی ڕاوچی کە لەم ڕێنماییەدا ئاماژەی پێنەکراوە.

٨ - پێداچوونەوە بە پێبژاردن و کرێی خزمەتگوزاری پێدان و نوێکردنەوەی مۆڵەتی ڕاوکردن و پێدانی پسولەی هەر جۆرە ڕاوێک لە هەر وەرزێکی ڕاوکردندا .

٩ - دیاریکردنی هەر ڕێکارێکی پێویست بەم ڕێنماییە.

١٠ -دیاریکردنی جۆری چەکی ڕاوکردن و کەرەستەکانی ڕاو.

١١ -دیاریکردنی جۆر و بەهای ئـاژەڵ و باڵنـدەی کێـویی و گیـانلەبەری(ئـاویی و وشـکانی) بەهەمـوو جۆرەکانی بەمەبەستی قەرەبوکردنەوەیان لە کاتی ڕاوی نایاسایی.

١٢ -ساڵانە کاتی ڕاوی جۆری گیانلەبەرانی ڕێـگە پێـدراو دیاریـدەکات بەپێـی بـارودۆخی سروشـتی و ژینگەیی و دۆخی زیادبوونی گیانلەبەرە وشکاوی و ئاوییەکان.

١٣ -جۆری تۆڕی ڕاوی ماسی بە خەسڵەتی تایبەت دیاری دەکات.

١٤ -بۆی هەیە چاوبخشێنێتەوە بە هەر ڕێکەوتێکی دیاریکراو بەپێی بارودۆخی ژینگەیی.

١٥ -بۆی هەیە چاوبخشێنێتەوە بەهەر پێبژاردن وکرێیەکی خزمەتگوزاری لەجێبەجێکردنی ئەم ڕێنماییە.

بەشی سێیەم

کاتی دیاریکراوی ڕاوکردن و مەرج و ڕێکارەکان

ماددەی (٤):

ڕاوکردنی ڕێپێدراو بۆ مۆڵەت پێدراوان تەنها لەوکاتانەی کە لە خوارەوە هاتووە و دیاریکراوە دەبێت:

١ -ڕاوکردنی مراوی ساڵانە لە ٩/١٠ تاکو ٣/١٠ .

٢ -ڕاوی کەو و سوێسکە و قەتێ و کۆتر لە ٩/١٠ تاکو ٢/٢١ ی هەموو ساڵێك .

٣ -ڕاوی کەروێشك لە ١٠/١ تاکو ٢/١ ساڵانە.

٤ -ڕاوی ئاژەڵی کێوی لە ١٠/١ تاکو ١١/١٠ .

٥ -ڕاوکردنی ماسی لە ڕێکەوتی (٦/١٥ تاکو ٣/١٤).

ماددەی (٥): مەرجەکانی ڕاوکردن:

١ - بەدەستهێنانی مۆڵەتی ڕاوکردن و نـوێکردنەوە و وەرگرتنـی پسـولەی جـۆری ڕاوی دیـاریکراو لە فەرمانگەی ژینگەی پەیوەندیدار بەسنورەکە دەبێت.

٢ - تەنها مۆڵەت دەدرێت بە (چەکی تاپڕ و چەک)ی دیاریکراو کە لەم ڕێنماییەدا هاتووە.

٣ - تەنها ڕێگە دەدرێت بەو کەسانەی کە مۆڵەتی ڕاو و پسولەی ڕاویان هەیە لەکات و وەرز و شوێنی دیاریکراو لەلایەن فەرمانگەی ژینگەی پەیوەندیدار بەسنورەکە.

٤ - بەکار نەهێنانی قڕکەری کیمیایی و ژەهرەکان.

٥ - بەکار نەهێنانی تەزووی کارەبا.

٦ - بەکارنەهێنـانی ڕوونـاکی ئۆتۆمبێـل و ڕوونـاکی دەسـتی و بلاجکتـۆر و هەر جـۆرە ڕوونـاکییەک بەمەبەستی ڕاوکردن وەک (شەوارە).

٧ - پێویستە بۆ هەر گیانەوەر و ئاژەڵێک پسولەیەک وەربگیرێ.

٨ - بـۆ هەر تـاژییەک(تـانجی) پسـولەیەک دەدرێ و نـابێ زیـاتر لە (٢) تـاژی بەکاربێـت بـۆ ڕاوی کەروێشک.

٩ - ڕاو نەکردن لە نزیك کانیاوەکان و شوێنی ئاو خواردنەوەیان و پارێزراوە سروشتیەکان.
١٠ -ڕاونەکردن لە کاتەکانی شەو (هەموو جۆرە ڕاوکردنێك یەك کاتژمێر پێش خۆرئاوابوون و کاتژمێرێك پێش خۆرهەڵاتن قەدەغەیە).
١١ -پێویستە ژمارەی باڵندەی ڕێگەپێدراو بە ڕاوکردن لە (٥)دانە زیاتر نەبێت بۆ هەر دەرچونێکی ڕاوکردن لەلایەن ڕاوچییەوە.
١٢ -نابێ بۆ هەر دەرچوونێکی ڕاوکردن لەهەر وەرزێکی ڕاوکردندا لە دوو کەروێشک زیاتر ڕاوبکرێ.
١٣ -نابێت فراوانی خانەکانی تۆڕی ماسی گرتن لە ٦سم کەمتر بێت.
١٤ -بۆ هەر کەسێک ڕاو بە قولاب بکات نابێت ژمارەی قولابەکانی لە (٥) قولاب زیاتربێ کە بۆ هەر قولابێک پێویستە پسولەیەک وەربگرێ.
١٥ -لەهەر وەرزێکی ڕاوکردندا هەفتانە تەنها ڕۆژانی (پێنجشەممە, هەینی, شەممە) ڕاوکردن ڕێپێدراوە.
١٦ -بۆ ڕاوکردنی شیردەرەکان چەکێک مۆڵەتی پێدەدرێت کە ژمارەی کالیبرەکانی (٨*٧٥) ، ٢٧٠ ، (٠٦ – ٣٠) ، ٣٨٠ بێت.
١٧ -بۆ ڕاوکردنی باڵندەی کێوی و باڵندەی کەنار ئاویەکان چەکی تاپڕێک مۆڵەتی پێدەدرێت کالیبرەکەی ژمارە (١٢ و ١٦ و ٢٠) بێت.

ماددەی (٦):

مەرجەکانی پێدانی مۆڵەتی ڕاوکردن:

یەکەم: زانیاری کەسی ڕاوچی:-

١ -کەسی داواکاری مۆڵەتی ڕاو پێویستە دانیشتوی هەرێمی کوردستان بێت.
٢ -بۆ بەدەستهێنانی مۆڵەت پێویستە داواکاری پێشکەشی فەرمانگەی ژینگەی پەیوەندیدار بەسنورەکە بکات ، ئەمانەی خوارەوەی لەگەڵ هاوپێچ بکرێت:
أ - وێنەیەك لە ناسنامەی باری کەسێتی و ڕەگەزنامە یان کارتی نیشتمانی.
ب -کارتی زانیاری .
ج -هێنانی بەڵگەنامەی مۆڵەتی چەکی ڕاو کە لەلایەن وەزارەتی ناوخۆ وە ڕێگە پێدراوە و ناویان هاتووە بۆ ئەم مەبەستە.

دووەم: زانیاری پێشینەی کەسی ڕاوچی:

دوای دروستی هەموو مەرجەکانی برگەی یەکەمی ئەم ماددە و پەسەندی داواکارییەکەی لە لایەن بەڕێوبەری فەرمانگەی ژینگە ئەوا پێویستە فەرمانگەی ژینگەی پەیوەندیدار بەنوسراوی خۆی داوای زانیاری بکات تایبەت بەڕاوچی لە هێزی تایبەتکراو بە پاراستنی ژینگە بەمەبەستی:
أ -دڵنیایی لە نەبوونی هیچ دۆسییەکی ڕاوی نایاسایی.

ب -تۆمارکردنی ناوی کەسی داواکاری مۆڵەتی ڕاوکردن بەمەبەستی هەبوونی زانیاری و چاودێری کردنی لە ئەگەری پێدان یان پێنەدانی مۆڵەتی ڕاوکردن .

سێیەم: بەڵێننامەو کرێی خزمەتگوزاری:

١ -دوای دروستی و دڵنیایی هەردوو بڕگەی یەکەم و دووەمی ئەم ماددەیە، واژووکردن و پێدانی بەڵێننامە بە هۆبەی یاسایی فەرمانگەی ژینگە لە لایەن داواکارەوە بۆ وەرگرتنی مۆڵەت کە پابەند دەبێت بە هەموو مەرج و ڕێنماییە ژینگەییەکانی تایبەت بە ڕاوکردن.

٢ -کرێی خزمەتگوزاری پێدانی مۆڵەت بەم جۆرەیە:

أ- وەرگرتنی کرێی خزمەتگوزاری پێدانی مۆڵەت (٢٥٠،٠٠٠) دوو سەدو پەنجا هەزار دینارە بۆماوەی چوار ساڵ.

ب - وەرگرتنی کرێی خزمەتگوزاری نوێ کردنەوەی مۆڵەت (١٢٥،٠٠٠) سەدو بیست و پێنج هەزار دینارە دوای تێپەڕبوونی چوار ساڵ بەسەر وەرگرتنی ناسنامەی ڕاوکردن.

ج-کرێی خزمەتگوزاری بۆ هەر پسولەیەکی ڕاوکردنی ساڵانە بەو شێوەیەدەبێ:

- کرێی خزمەتگوزاری پسولەی ڕاوی باڵندە بۆ هەر ڕاوچییەک بڕی ٥٠،٠٠٠ پەنجا هەزار دەبێت.
- کرێی خزمەتگوزاری پسولەی ڕاوی کەروێشک بۆ هەر تاژییەک بڕی ٣٠،٠٠٠ سی هەزار دەبێت.
- کرێی خزمەتگوزاری پسولەی ڕاوی ماسی بڕی ٥،٠٠٠ پێنج هەزار دینار بۆ هەر قولابێک و بڕی (٢٥،٠٠٠) بیست و پێنج هەزار دینار بۆ یەک تۆڕی بازنەیی هاوێشتن و بڕی (٥٠،٠٠٠) پەنجا هەزار دینار بۆ تۆڕێکی ١٠٠مەتری دەبێت.

بەشی چوارەم
قەدەغەکراوەکان

ماددەی (٧):

ئەمانەی خوارەوە قەدەغە دەبێت:

١ - بەکارهێنانی چەکی ڕەشاش و نیوە ڕەشاش.

٢ - بەکارهێنانی چەکی ئۆتۆماتیک و نیوە ئۆتۆماتیک .

٣ - بەکارهێنانی داو و تەڵەو تەپک.

٤ - ڕاوکردن بۆ شیردەرەکان و باڵندەکان لە کاتی دانیشتن لە سەنگەر نزیك کانیاوەکان و شوێنی ئاو خواردنەوەیان.

٥ - هەموو جۆرە ڕاوکردنێك یەك کاتژمێر پێش خۆرئاوابوون و کاتژمێرێك پێش خۆرهەڵاتن.

٦ - بە کارهێنانی ئۆتۆمبێل و ڕووناکی دەستی یان ڕووناکی بەهێز.

٧ - بەکارهێنانی هەموو جۆرە داوێك و تەلە و تەپکە (خفك) و تۆڕی هەوایی باڵندە و تەزووی کارەبا ماددە قرکەرە کیمیایەکان و ژەهراوییەکان و مادە تەقینەوەکان وە بەستنی سەدد و بەربەست .

٨ - بە زیندوویی گرتنی هەموو گیانلەبەران و باڵندە کێویەکان و بەچکەکانیان.
٩ - تێکدانی هێلانەی باڵندەکان و هەڵگرتنی هێلکەکانیان.
١٠ -بە زیندوگرتنی هەموو جۆرە بازێك و باڵندە ڕاوکەرەکان قەدەغەیە.
١١ -بۆ ڕاوکردنی باڵندە جۆری (کەو،سوێسکە)تەنها بەچەکی تاپڕ بەپێی مەرجەکانی ماددەی(٥) مۆڵەت دەدرێت.
١٢ -بۆ ڕاوکردنی گیانلەبەری جۆری (کەروێشک) کە لە ماددەی (٤) ئەم ڕێنماییەدا هاتووە تەنها تاژی (تانجی) بەکار دێت.
١٣ -هەموو جۆرە ڕاوکردنێک لە ناوچەی پێشنیارکراوی پارێزراوی سروشتی ڕێگەپێنەدراوە.
١٤ -ڕاوکردنی هەریەک لەو گیانلەبەرانەی کە لە خشتەی ژمارە (١ ، ٢ ، ٣)ی ئەم ڕێنماییەدا هاتووە قەدەغەیە و ڕێگە پێنەدراوە و لەکاتی ڕاوکردنیان بڕی ئەو سزایەی کە بەرامبەری دیاریکراوە بەسەر کەسی ئەنجامدەر دەسەپێنرێت جگە لەو گیانلەبەرانەی کە لە ماددەی (٤) ئاماژەی پێکراو بە پێ ی مەرج و ڕێکاری ئەم ڕێنماییە ڕێپێدراوە.
١٥ -ڕاوکردن لەکاتی جووت بوون و وەرزی زاوزێ کردنی گیانلەبەران و دانانی هێلکە.
١٦ -هەڵگرتنی هێلکەی باڵندەکان و خشۆکەکان و یان شکاندنی هێلکەی باڵندە و خشۆکەکەکان،تێکدانی هێلانەی باڵندە (بەتاڵ بێت یان هێلکە و بەچکەی تێیدا بێت) قەدەغەیە و ئەگەر ڕوویدا بەپێی ژمارەی هێلکەکان یان بەچکەکان نرخی باڵندەکە یان خشۆکەکەدەسەپێنرێت بەسەر ئەنجامدەرەکەیدا.
١٧ -ڕاوکردنی پڵنگ و مامز (ئاسك) و مەڕ و بەرانە کێویی و وورچ و کەمتیار و هەر یەک لە جۆرەکانی تری ئاژەڵە دەگمەنەکان کە مەترسی لە ناوچونیان لە سەرە بە پێی لیستی (IUCN)جیهانی قەدەغەیە بەمەبەستی پاراستنی هاوسەنگی ژینگەیی.
١٨ -ئەگەر گیانلەبەرانی کێوی (ڕێوی ،گورگ ،بەراز...هتد) بونە هۆی سەرچاوەی تێکدان و زیان گەیاندن بە بەرهەمی ئاژەڵی و ڕووەکی و باخچە و کێڵگە و شینایی و باخەکان، پێویستە فەرمانگەی ژینگەی لە پارێزگاکان و ئیدارە سەربەخۆکانی هەرێم لێ ئاگادار بکرێتەوە و بە هاوکاری لەگەڵ بەڕێوبەرایەتی کشتوکاڵ و هێزی تایبەتکراو بۆ پاراستنی ژینگە لە ناوچەکە هەوڵ بۆ چارەسەرکردن و ڕزگاربوون و لەناوبردنی ئەو ئاژەڵانە بدرێت.
١٩ -بەدەر لە ئەو کاتەی کە بۆ ڕاوکردن دانراوە و لە ئەم ڕێنماییەداهاتووە یان ئەو کاتەی ئەنجوومەنی کاروباری ڕاوکردن دیاریدەکات، هەموو ڕاوکردنێک (چ بە مۆڵەت یان بێ مۆڵەت) ڕێگەپێنەدراوە.
٢٠ -مۆڵەت و پسولەی ڕاو تەنها خاوەنەکەی دەتوانێ بەکاری بێنێ.

بەشی پێنجەم
سەرپێچییەکان و پێبژاردن

ماددەی(٨):

شێوازی وەرگرتنی سزای کەسی سەرپێچیکار بەم شێوەیە:

١ -کەسی سەرپێچیکار کە لەلایەن هێزی تایبەتکراو بە پاراستنی ژینگە دەستگیر دەکرێت ڕاستەوخۆ زانیاری پێویستی ئاراستەی فەرمانگەکانی ژینگە لە پارێزگاکان و ئیدارە سەربەخۆکان دەکرێت بۆ لێوەرگرتنی پێبژاردن لە سەرپێچیکار بەپێی بڕگەی (٣) لەماددەی (٤٢)ی یاسای پاراستن و چاککردنی ژینگە ژمارە (٨)ی ساڵی ٢٠٠٨ یان ئاراستەی دادگاکان بکرێت بە مەبەستی پێبژاردن لەبەرامبەر ئەو گیانلەبەرە کێوییەی کە ڕاوی کردووە بە گوێرەی خشتەی ژمارە (١ ، ٢ ، ٣)ی ئەم ڕێنماییە،وداهاتەکەی بۆ دەستەی ژینگە دەگەڕێتەوە.

٢ -لە ئەگەری دووبارەبوونەوەی سەرپێچییەکان لە لایەن کەسانی سەرپێچیکاری ئەم ڕێنماییە ئەوا بڕی سزای سەپێنراو کە لە خشتەی ژمارە (١ ، ٢ ، ٣)ی ئەم ڕێنماییەدا هاتووە دەبێت بە دوو بەرامبەر.

٣ -ئەگەر کەسێک مۆڵەتی ڕاوکردنی هەبوو و پێچەوانەی ئەم ڕێنماییە ڕاوی کرد ئەوا مۆڵەتەکەی لێ وەردەگیرێتەوە و بۆ ماوەی (٣) سێ ساڵ مۆڵەتی پێنادرێت و بڕی سزای سەپێندراو کە لە خشتەی ژمارە (١ ، ٢ ، ٣)ی ئەم ڕێنماییەدا هاتووە دەبێت بە دوو بەرامبەر.

٤ -ئەگەر چەند کەسێک ڕاوی نایاسایی بکەن ئەوا هەر یەکێکیان بڕی سزای کە لە خشتەی ژمارە (١ ، ٢ ، ٣)ی ئەم ڕێنماییەدا هاتووە بەسەریاندا دەسەپێنرێت.

٥ -دەستبەسەرداگرتنی هەموو کەرستە و ماددەکانی بەکارهاتوو لە ڕاوکردنی ڕێپێنەدراو بەم شێوەیە مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت:

أ - زانیاری تەواوی هەموو کەرەستەکانی ڕاوکردنی دەست بەسەرداگیراو مانگانە لە لایەن (هێزی تایبەتکراو بە پاراستنی ژینگەی ناوچەکە) بە نووسراوی فەرمی و هاوپێچی کۆنووس و لیستی کەلوپەلەکان دەنێردرێت بۆ فەرمانگەی ژینگەی ناوچەکە .

ب -سەرجەم کەل و پەلی دەستبەسەرداگیراو لە ڕاوی نایاسایی دەبێتە موڵکی دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە و دەنێردرێت بۆ فەرمانگەی ژینگەی ناوچەکە، جگە لە چەک و تەقەمەنی کە بە کۆنووسێکی نیزامی ڕادەستی لایەنی پەیوەندیداری وەزارەتی ناوخۆ دەکرێت.

ج -لەکاتی ڕاوی نایاسایی دەستبەسەرداگرتنی هۆیەکانی گواستنەوەی وەکو (ئۆتۆمبێل، ماتۆڕسکیل, ئاژەڵی سواری(ئاژەڵی باری) ڕاوچی لەلایەن هێزی تایبەتکراو بۆ پاراستنی ژینگە، ڕادەستی خاوەنەکەی دەکرێتەوە دوای پێبژاردن ی لەلایەن فەرمانگەی ژینگەی سنورەکە بەپێی خشتەی (٤)ی هاوپێچی ئەم ڕێنماییە.

٦ -لەحاڵەتی مانەوە(نەبردنەوە)ی ئۆتۆمبێل یان ماتۆڕسکیلە دەستبەسەرداگیراوەکە لەلایەن خاوەنەکەیەوە بۆماوەی (٦) مانگ، بەپێی یاساو ڕێنماییەکانی وەزارەتی ناوخۆ چارەنووسی یەکلادەکرێتەوە.

٧ -لەحاڵەتی مانەوە(نەبردنەوە)ی ئاژەڵی سواری بۆماوەی مانگێک دەبێتە مولکی هێزی تایبەتکراو بۆ پاراستنی ژینگە لە ناوچەکە، ئەگەر پێش ئەو ماوەیەش خاوەنەکەی ئاژەڵەکەی بردەوە بۆ هەر ڕۆژێک مانەوە بڕی (١٠،٠٠٠) دە هەزار دیناری لێوەردەگیرێ بۆ خەرجی ئالیکی ئاژەڵەکە لەلایەن هێزی تایبەتکراو بە پاراستنی ژینگە لە سنورەکە.

٨ -لە فەرمانگەکان دۆسیەی تایبەت بۆ ڕاوچی دەکرێتەوە، تیایدا سەرجەم زانیاری و سەرپێچیەکانی تۆماردەکرێت.

٩ -تێچووی دروستکردنی ناسنامەی ڕاو و پسولەکان لە کرێی خزمەتگوزاری پێدانی مۆڵەت و پسولەکان خەرج دەکرێت.

١٠ هەر پێبژاردنێک بەپێی بڕگەی (٣) لە ماددەی (٤٢)ی یاسای پاراستن و چاککردنی ژینگە ژمارە (٨)ی ساڵی ٢٠٠٨ زیاتر بوو لە ڕێی دادگاکان داوادەکرێت، جگە لە دوو بەرامبەربوونەوەی پێبژاردنی یەکەم لەلایەن دەستەوە.

ماددەی (٩):

یەکەم: بەپێی حوکمەکانی ماددەی چل و دوو لە یاسای چاککردن و پاراستنی ژینگە لە هەرێم کوردستان - عیراق ژمارە ٨ ساڵی ٢٠٠٨سزا دەدرێت، هەرکەسێك یەکێك لەم کارانەی خوارەوە ئەنجام بدات:

أ - ڕاوکردنی بێ مۆڵەت و نەبوونی پسولەی ڕاوکردن یان ڕاوکردن لە دەرەوەی سنوری دیاریکراودا یانیش دوای بەسەرچونی ڕیکەوتی پسولەی ڕاوکردن.

ب -ڕاوکردن لەکاتی وەرزی زاوزێکردنی گیانلەبەران و دانانەوەی هێلکە کە لەلایەن لیژنەی ڕاو ڕادەگەیەندرێت.

ج -تیکدانی هێلانەی باڵندە.

د -هەناردەکردنی گیان لەبەرانی کێوی بۆ دەرەوەی هەرێم بەبێ ڕەزامەندی فەرمانگەی ژینگەی سنورەکە.

ه - هەر فەرمانبەرێکی ژینگە یان هەر تاکێکی هێزی تایبەتکراو بە پاراستنی ژینگە هەڵبستێت بە ڕاوکردنی گیانلەبەران یان هاوبەشی بکات بە بەکارهێنانی سیفەتە فەرمانبەرییەکەی سزاکەی دووبەرامبەر دەبێت.

دووەم: دیاریکردنی پێبژاردن بە پێی خشتەی هاوپێچکراو لەگەڵ ئەم ڕێنماییەدا سەبارەت بەو گیانلەبەرانەی ناویان هاتووە.

سێیەم: سزاکە دوو بەرامبەر دەبێت لەکاتی دووبارەکردنەوەی کارەکە یان ڕاوکردن لەناوچەی پارێزراوی سروشتی یان ئەو ناوچانەی پێشنیازکراون بۆ پارێزراوی سروشتی.

چوارەم: دەستبەسەرداگرتنی هەموو کەرستە و ماددەکانی بەکارهاتوو لە ڕاوکردنی ڕێپێنەدراو دادەگیرێت، وە ماددە تەقێنەرەکان وەکو چەکی نایاسی (ڕێپێنەدراو) بەپێی کۆنوسی نیزامی ڕادەستی وەزارەتی ناوخۆ دەکرێت.

پێنجەم: دەستپێکی ڕاوی نایاسایی (الشروع بالصيد).

بەشی شەشەم

حوکمە کۆتاییەکان

ماددەی (١٠):

١ - ماوەی مۆڵەت چوار ساڵ دەبێت لە ڕۆژی دەرچوونی ناسنامەی ڕاوچی.

٢ - پێویستە خاوەن مۆڵەتی ڕاو ساڵانە بۆ هەر وەرزێکی ڕاو و هەر جۆرە ڕاوێک پسولەی تایبەت بەڕاو وەربگرێت.

٣ - ڕێگە پێدان و قەدەغەکردن و پێدانی پسولەی ڕاوکردن لەلایەن فەرمانگەی ژینگەی سنورەکە بۆ هەر وەرز و ساڵێك بەپێی بارودۆخ دەبێت.

٤ - پێویستە لەکاتی راوکردن نرخ و جۆری ئاژەڵی ئاماژە پێکراو دیاری بکرێت بە پێی دیاریکردنی ئەنجومەنی کاروباری ڕاوکردن.

٥ - هۆبەی یاسایی بە هەماهەنگی هۆبەی گۆڕانکاری کەش و هەوا و ژینگەی سروشتی لە فەرمانگەکانی ژینگە لە پارێزگاکان و ئیدارە سەربەخۆکانی هەرێم ڕێکارەکانی پێدانی مۆڵەتی ڕاوکردن بە گوێرەی ئەم ڕێنماییە جێبەجێ دەکەن.

٦ - کار بە هیچ مۆڵەتێکی دیکەی ڕاوکردن ناکرێت تەنها ئەو مۆڵەتە نەبێت کە لە فەرمانگەکانی ژینگە لە پارێزگاکان و ئیدارە سەربەخۆکانی هەرێم دەدرێت.

٧ - ئەنجومەنی کاروباری ڕاوکردن دەتوانێت ساڵانە ناوچەیەک یان چەند ناوچەیەک دیاری بکات بەمەبەستی ڕێگری کردن لە ڕاوکردن تێیدا ئەمەش لەپێناو پاراستنی هاوسەنگی سروشتی ژینگەی ناوچەکە.

٨ - سەپاندنی پێبژاردنی دارایی بۆ هەر سەرپێچیکارێک بەپێی هەرچوار خشتەی هاوپێچ دەبێت لەلایەن بەڕێوەبەری فەرمانگەی پەیوەندیدارەوە.

٩ - کڕین و فرۆشتن و بازرگانی کردنی گیانلەبەری کێوی بەپێی ڕێنماییەکانی دەستە و ڕێککەوتننامەی سایتس دەبێت.

١٠ -پێویستە زیادکردنی باڵندەوگیانلەبەرانی کێوی لە ڕێی پیتاندنی دەستکردەوە بە ڕەزامەندی هەریەکە لە فەرمانگەی ژینگەی سنورەکە و بەڕێوەبەرایەتی گشتی ڤێرتێرنەری و سامانی ئاژەڵ لە وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوە ئاوییەکان بێت.

١١ -پێویستە ئازادکردنی گیانلەبەران و باڵندەی کێوی و خشۆکەکان لەلایەن هەر لایەن و ڕێکخراوێك، بەڕەزامەندی فەرمانگەی ژینگەی سنورەکەبێت.

١٢ -ئەو ئـاژەڵ و باڵنـدانەی لەکـاتی ڕاوی نایاسـایی بە مردوویـی لەلایەن هێـزە تایبەتکراوەکـان بە پاراستنی ژینگە دەستیان بەسەردا دەگیرێ لەلایەن خۆیانەوە سودی لێوەردەگیرێ و ئەو ئاژەڵ و باڵنـدانەی بە زینـدوویی دەسـتی بەسـەردادەگرن پێویسـتە بە ئاگـاداری و لە ژێـر چـاودێری فەرمانگەی ژینگەی سنورەکە دوای پشکنین و چارەسەر بگەڕێندرێتەوە سروشت.

١٣ -پێدانی مۆڵەتی ڕاوکردن لەلایەن فەرمانگەی ژینگەی پارێزگـاو ئیـدارە سـەربەخۆکان، بەجۆرێـك ڕاوکردنەکە لە سنوری ئەو پارێزگایە یان ئیدارە سەربەخۆکە دەبێت کە مۆڵەتەکەی پێداوە.

١٤ -پێدانی هەر پسولەیەکی ڕاوکردن تەنها بۆ یەک وەرزی ڕاوکردن و بۆ یەك جۆر گیانلەبەر دەبێت.

١٥ -پێویستە فەرمانگەی ژینگەی سنورەکە وەڵامی داوای مۆڵەتی ڕاو بـداتەوە، لەمـاوەی ٢٠ ڕۆژ دوای ووردبینی لە ڕۆژی وەرگرتنی داواکارییەکە.

١٦ -هەموو ئامرازەکان و کەل و پەلی دەستبەسەرداگیراو لە ڕاوی نایاسایی دەبێـتە مـوڵکی دەسـتەی ژینگە جگە لە چەک و تەقەمەنی دەگەڕێتەوە وەزارەتی ناوخۆ.

١٧ -ڕێکاری پێدانی مۆڵەتی ڕاوکردن بە کەسانی بیانی بەدەر لەم ڕێنماییە و بەشێوەی کاتی لەدیـوانی دەستە دەدرێت دوای پشتگیری فەرمانگەی پەیوەندییەکانی دەرەوەی حکومەتی هەرێم.

١٨ -پێویستە سەرجەم فەرمانگەی ژینگەی پارێزگاو ئیدارە سەربەخۆکان تۆمارێکی تایبەت بە ڕاوکردنیان هەبێ تەواوی زانیارییەکانی تێدا تۆماربکرێ و کە تایبەتە بەڕاوچی و ڕیکاری ڕاوکردن بەگشتی.

١٩ -ساڵانە بەپێی پێویست لەلایەن دەستەوە ناسنامەی مۆڵەت و جۆرەکانی پسولەی ڕاو چاپ دەکرێ و دەدرێت بە فەرمانگەکان.

ماددەی (١١):

١ - لەنـاوبردنی هەڕەمەکـی گیـانلەبەرانی کێـوی وەکـو (ڕێـوی و گـورگ بەراز...هتـد) بەپاسـاوی زیانگەیاندن بەکشتوکاڵ و گیانلەبەری ماڵی دەبێتە سەرچاوەی تێکدان و زیان گەیاندن بە بەرهەمی گیـانلەبەری و ڕووەکـی بـۆیە پێویسـتە ڕێکخسـتنی ژمـارەو وەچەخسـتنەوەیان بەهەمـاهەنگی و هاوبەشی و هاوکاری لەگەڵ وەزارەتی کشـتوکاڵ و سـەرچاوەکانی ئـاو و وەزارەتـی نـاوخۆ بڕیـاری لێبدرێ.

٢ -ئەنجوومەنی کاروباری ڕاوکردن سزای پێبژاردن بەپێی جۆر ودەگمەنی لەسروشت و هاوشێوەیی بۆ ئەو گیانلەبەرە کێویانە دیاری دەکات کە لەخشتەی ژمارە(١ ،٢، ٣)ی ئەم ڕێنماییە دیارینەکراوە.

ماددەی (١٢):

١ -هاریکاری لە نێوان هێزەتایبەتکراوەکان بۆ پاراستنی ژینگە و دەستەی ژیـنگەو گشـت دام و دەزگـا سەربازییەکانی تر، بەمەبەستی کەمکردنەوەی زیانەکان و هەڵسـوکەوت کـردن لەگەڵ سـەرپێچی کارانی ئەم ڕێنماییە.

٢ -هێزە تایبەتکراوەکان بۆ پاراستنی ژینگە چاودێری ڕاوی نایاسایی دەکەن.
٣ -نابێ هیچ تاکێک لە هێزە تایبەتکراوەکان بۆ پاراستنی ژینگە مۆڵەتی ڕاوکردنیان پێ بدرێت.
٤ -پێویستە هێزە تایبەتکراوەکان بە پاراستنی ژینگە مانگانە زانیاری پێویست لەسەر چالاکیەکانیان و ڕاوکردن بەگشتی لەسنورەکەیان بە ڕاپۆرتێک بۆ فەرمانگەی ژینگەی سنورەکەی بنێرێت.

ماددەی (١٣):

ڕێگە دەدرێت بەو لایەنانەی پسپۆڕن بە توێژینەوەی زانستی لەسەر ژینگە و گیانلەبەران و باڵندەی کێوی و یان هەڵگرتنی هێلکەی باڵندە و خشۆکەکان کە بۆ ئەنجامدانی توێژینەوە و لێکۆڵینەوە زانستییەکانیان بەدەر لە ئەم ڕێنماییە کار بکەن بە مەرجێک هەموو زانیاری سەبارەت بە توێژینەوە و جۆر و ژمارەی گیانلەبەران و هەر زانیارییەکی دیکە ئاراستەی فەرمانگەکانی ژینگە لە پارێزگاکان و ئیدارە سەربەخۆکانی بکەن بە مەبەستی وەرگرتنی ڕەزامەندی ژینگەیی و مۆڵەتدان لە لایەن دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە.

ماددەی (١٤):

ئەو بڕە پارانەی بەدەست دەهێنرێت لە پێبژاردن و کرێی خزمەتگوزاری و پێدان و نوێ کردنەوەی مۆڵەتی ڕاوکردن و پێدانی پسولەی ساڵانە ، لە لایەن دەستە وەک داهات هەژمار دەکرێت.

ماددەی (١٥):

جگە لەو سزایانەی لەم ڕێنماییەدا هاتووە وباسکراوە، ئەگەر پێویستی کرد ڕێکاری یاسایی دیکە دەگیرێتەبەر بەپێی بڕگەی یەکەم لە ماددەی (٤٢) یاسای ژمارە ٨ ساڵی ٢٠٠٨ یاسای چاککردن و پاراستنی ژینگە لە هەرێم کوردستان-عیراق و هەر یاسایەکی دیکەی بەرکاری پەیوەندیدار.

ماددەی (١٦): خشتەی ژمارە (١ ، ٢ ، ٣) بەشێکە لە ئەم ڕێنماییە بەم شێوەیە:

-خشتەی ژمارە (١)ناوی ئەو گیانلەبەرە کێویانەیە کە ڕاوکردنیان قەدەغەیە و بڕی سزاکانیان لە کاتی ڕاوکردنیان بەرامبەری دیاریکراوە .
-خشتەی ژمارە(٢) ناوی ئەو باڵندە کێویانەیە کە ڕاوکردنیان قەدەغەیە و بڕی سزاکانیان لە کاتی ڕاوکردنیان بەرامبەری دیاریکراوە .
-خشتەی ژمارە(٣) ناوی ئەو خشۆکانەیە کە ڕاوکردنیان قەدەغەیە و بڕی سزاکانیان لە کاتی ڕاوکردنیان بەرامبەری دیاریکراوە .

ماددەی (١٧):ڕێنمایی ژمارە (١) ی ساڵی ٢٠٢١ ی تایبەت بە ڕاوکردن هەڵدەوشێتەوە .

ماددەی (١٨):

ئەم ڕێنمایە لەڕێکەوتی بڵاوبوونەوەی لەڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) کاری پێدەکرێت.

ئەندازیار/ عبدالرحمن صدیق
سەرۆکی دەستە